

**Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника**

**Навчально-науковий Юридичний інститут
Кафедра теорії та історії держави і права**

ІСТОРИЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ

**Плани семінарських занять та методичні рекомендації, тематика
курскових робіт та перелік екзаменаційних робіт
для студентів першого курсу
Навчально-наукового Юридичного інституту
спеціальності 081 Право,
Міжнародне європейське право**

Івано-Франківськ – 2024

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

У сучасних умовах утвердження Української незалежної правової держави значна увага приділяється підготовці висококваліфікованих спеціалістів-юристів, здатних свідомо продовжувати найкращі традиції українського державотворення. Його основні етапи висвітлюються в курсі Історії держави і права України – фундаментальній дисципліні, яка викладається у всіх вищих юридичних закладах України. Головним предметом вивчення цієї навчальної дисципліни є закономірності виникнення, зміни, розвиток типів та форм держави і права, а також конкретних державних органів і правових інститутів народів, що населяли і населяють територію України. В курсі Історія держави і права України особливе місце посідає історія боротьби українського народу за утвердження в Україні суверенної державності, мрія про яку зародилася ще в сиву давнину.

Вивчення історії держави і права України сприяє формуванню національної свідомості, патріотизму та піднесенню національної культури. Історія держави і права України є частиною загальної історії нашого народу, що тісно пов'язана з історією розвитку економіки, культури, науки та іншими галузями людської діяльності. Водночас вона зберігає відносну самостійність і має особливо виражений об'єкт і предмет дослідження. Історія держави і права України є наукою юридичною, однією з важливих державно-правових дисциплін. Вона охоплює розвиток усіх аспектів еволюції держави на території України – її державного механізму, права тощо.

Виникненню тих чи інших державних інститутів передують відповідні ідеї. Проте наука історії держави і права України спеціально не вивчає таких ідей, враховуючи те, що вони глибоко висвітлюються в самостійному курсі учень про державу і право.

Існує певна подібність Історії держави і права України з Теорією держави і права. Але принципова відмінність між ними полягає у тому, що Теорія держави і права вивчає державу та право як явища суспільного життя, основні закономірності їхнього виникнення та розвитку, їхню сутність, призначення і функціонування в суспільстві, особливості політичної та правової свідомості та правового регулювання., а Історія держави і права України вивчає багатовіковий державно-правовий досвід виникнення, трансформації і подальшого розвитку державно-правових форм та інститутів, що функціонували на українських землях від найдавніших часів і до сьогодні. Історія держави і права України вивчає також становлення і розвиток на українських землях правового статусу конкретних державних органів, соціальних груп населення, функціонування джерел права і правових систем на українських землях у хронологічній послідовності. – конкретні державно-правові системи, їхні особливості та характерні риси. Історія держави і права України вивчає багатовікову

історію українського державотворення. Історія держави і права України використовує науковий апарат, розроблений Теорією держави і права, й водночас дає конкретний державно-правовий матеріал для таких узагальнень.

Зауважимо, що Історія держави і права України вивчає політичні інститути практично аж до сьогодення, тому вона стикується з чинним правом, допомагаючи певною мірою зрозуміти його сутність, негативні та позитивні сторони. Історико-правова наука, вивчаючи та узагальнюючи досвід минулого, сприяє пізнанню і використанню закономірностей державно-правового розвитку, уникненню повторення помилок. Проте, як уже зазначалося, це можливо лише за умови об'єктивного аналізу історико-правового матеріалу.

Навчальний курс Історії держави і права України (це однаковою мірою стосується і курсу Історії держави і права зарубіжних країн) є своєрідним вступом до спеціальних юридичних дисциплін (конституційне, цивільне, трудове, кримінальне, процесуальне право та ін.), і ґрунтовне їх вивчення, у тому числі глибокий аналіз важливих законодавчих актів, потрібно не лише для підвищення якості історико-правової підготовки студентів та їх загальної правової культури, але й для набуття досвіду, формування юридичного мислення, вмінь і навичок всебічного та об'єктивного аналізу норм права попередніх історичних періодів.

Історія держави і права України як навчальна дисципліна вивчається на I курсі денної і заочної форм навчання. Згідно з навчальним планом, крім лекційного курсу з Історії держави і права України, проводяться групові семінарські заняття (від лат. *seminarium* – розсадник). Їх мета – виробити у студентів уміння самостійно аналізувати питання історії держави і права, зокрема законодавчі акти, формулювати і обґрунтовувати історико-теоретичні висновки та узагальнення. Семінарські заняття не повторюють, а доповнюють і поглиблюють теми лекційного курсу і навчальної літератури. Готуючись до семінару, студент вчиться обґрунтовувати і формулювати свої думки, працюючи на семінарському занятті – він набуває навички публічних виступів, ведення дискусії, виявляє свої знання, наукову позицію та вчиться їх відстоювати, зміцнює впевненість в знаннях, переконаннях, формує громадську та державницьку позицію.

Для підготовки до семінару студентів пропонуються тема, план семінару методичні рекомендації і рекомендована література з врахуванням нових оцінок історичних подій та осіб. Особливу увагу треба звернути на необхідність вивчення законів та інших нормативних актів. Це можуть бути не тільки чинні нормативні акти, але й так звані пам'ятки права, тобто ті норми права, які втратили свою юридичну силу, але дають цінні відомості про суспільний і державно-правовий лад, що існував у різні періоди історії держави і права України.

Основними джерелами вивчення курсу є наступні підручники для студентів вузів, що навчаються за спеціальністю «Право», є:

1. Тищик Б. Й., Бойко І. Й. Історія держави і права України: акад. курс: підручник / Б. Й. Тищик, І. Й. Бойко. – К.: Ін Юре, 2015.

2. Бойко І.Й. Правове регулювання цивільних відносин в Україні (IX – XX ст.): [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / І.Й. Бойко. – К.: Атіка, 2013. – 348 с.

3. Бойко І.Й. Кримінальні покарання в Україні (IX – XX ст.): навч. посіб./ І.Й. Бойко. – Л.: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – 408 с.

4. Бойко І.Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (IX – XX ст.): посіб. для студ. вищ. навч. закл. – Л.: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 904 с.

5. Історія держави і права України. У 2-х част. / За ред. В.Я. Тація, А.Й. Рогожина, В.Д. Гончаренка. – Київ, 2003.

6. Історія держави і права України: Підручник / За ред. А.С. Чайковського. – Київ, 2004.

7. Музиченко П.П. Історія держави і права України. – Київ, 2006.

8. Історія держави і права України [Текст] : підручник / В. Д. Гончаренко, В. М. Єрмолаєв, В. О. Рум'янцев ; за ред. В. Д. Гончаренка. – Х. : Право, 2013.

9. Терлюк І. Я. Історія держави і права України. – Київ, 2006.

10. Хрестоматія з історії держави і права України. У 2-х т. / За ред. В.Д. Гончаренка. – Київ, 2003.

11. Хрестоматія з історії держави і права України: Навч. Посіб. / Упоряд.: А.С. Чайковський (кер.) та ін. – Київ, 2003.

Водночас, враховуючи специфіку навчання у вищій школі, конкретні сторінки рекомендованих джерел не вказані. Готуючись до семінарського заняття, студент повинен самостійно знайти потрібні розділи та параграфи. Поряд з рекомендованою літературою можна і потрібно використовувати інші доступні джерела. Висвітлюючи державно-правові інститути, бажано на підставі здобутих у середній школі знань давати також загальну стислу характеристику відповідного періоду історії держави і права України.

На основі опрацювання рекомендованої та додаткової історико-правової літератури треба скласти якомога вичерпні відповіді на всі питання семінарського заняття. Виступаючи на семінарі, студент повинен чітко і лаконічно висловлювати свої думки, не відхиляючись від обговорюваної теми, вміти об'єктивно аналізувати, критично мислити, визначати причинно-наслідкові зв'язки, давати правову оцінку, робити власні висновки. При цьому можна користуватись своїм конспектом, але не зачитувати його замість свого усного виступу. Спірні і дискусійні питання вирішуються під керівництвом викладача в процесі детального аналізу та обговорення на семінарському занятті.

Наприкінці семінару викладач коротко формулює основні положення обговорюваної теми, оцінює виступи студентів і робить узагальнюючий висновок. На основі цього висновку студенти вносять у свої записи відповідні доповнення та уточнення.

ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА УКРАЇНИ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

ТЕМА 1 (2 ГОД)

ВИТОКИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ.

СТАРОДАВНІ ДЕРЖАВИ І ПРАВО НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

- 1.Витоки української державності: проблемні аспекти і нові підходи.
- 2.Місце і роль Трипільської культури в історії української державності.
- 3.Державність киммерійців на території України.
4. Держава готів на території України.
- 5.Скіфська держава та право.
- 6.Античні міста-держави: державний лад, право та правові системи;
- 7.Боспорське царство: державний лад і право;
- 8.Давні українські племена та передумови формування їхньої державності. Держава Антів.
- 9.Становлення і розвиток українських державних утворень (Куявія, Артанія, Славія), політичні об'єднання українських племен на території України (білі хорвати, дуліби, волиняни, поляни тощо).

ТЕМА 2

КИЄВО-РУСЬКА ДЕРЖАВА І ПРАВО (4 год)

1-ше заняття (2 год)

- 1.Утворення Києво-Руської держави – України-Руси: сучасний погляд і окремі дискусійні питання.
- 2.Теорії походження України-Русі, їх характеристика і оцінка.
3. Організація і структура державного апарату України-Русі:
 - 3.1.центральні органи влади;
 - 3.2.місцеві органи управління;
 - 3.3.судові органи.
4. Правове становище населення.
5. Джерела права України-Русі: поняття джерела права, види джерел права. Загальна характеристика джерел права Русі:
 - 5.1.звичаєве право;
 - 5.2.політичні та торговельні угоди князів з іноземними державами;
 - 5.3.князівське законодавство;
 - 5.4.рецепція візантійського права;
 - 5.5.церковне (канонічне) право, церковні статути київських князів.

2-ге заняття (2 год)

- 4.Походження, основні редакції та списки Руської Правди.
- 5.Характеристика цивільного права:
 - 7.1.речове право (право власності; володіння);

- 7.2.зобов'язальне право (основні види договорів, їх зміст та форма);
- 7.3.право спадщини;
- 7.4.сімейно-шлюбне право.
- 6.Основні риси кримінального права:
 - 8.1.поняття і види злочинів;
 - 8.2.мета і система покарань.
- 7.Характер та особливості судочинства.
- 8.Причини розпаду Києво-Руської держави та її місце в багатовіковій історії українського державотворення.

Рекомендована література:

- 1.Баран В.Д., Баран Я.В. Історичні витoki українського народу. Київ, 2005.
- 2.Білецький Л.Т. Руська Правда й історія її тексту // Антологія української юридичної думки. В 6 т./ Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова) та ін. Том 2: Історія держави і права України: Руська Правда. – Київ, 2002.
- 3.Бойко І.Й. Державний лад і право Київської Русі. Текст лекцій. – Львів, 2004.
- 4.Бойко І.Й. Органи влади і право в Галичині в складі Польського Королівства (1349 – 1569 рр.): моногр. / І.Й. Бойко. – Л., 2009. – 628 с.
- 5.Бойко І.Й. Правове регулювання цивільних відносин в Україні (IX – XX ст.): [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / І.Й. Бойко. – К.: Атіка, 2013. – 348 с.
- 6.Бойко І.Й. Кримінальні покарання в Україні (IX – XX ст.): навч. посіб./ І.Й. Бойко. – Л.: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – 408 с.
- 7.Бойко І.Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (IX – XX ст.): посіб. для студ. вищ. навч. закл. – Л.: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 904 с.
- 8.Бочарников Д. Права людини у додержавну та ранню державну добу історії України (спроба порівняння аналізу їхнього захисту та прогнозу на майбутнє) // Право України, 1997. – № 3.
- 9.Бочарников Д. Чи дійсно юридичне право було єдиним інструментом державного управління суспільством в Київській Русі? // Право України, 1997. – № 11.
- 10.Брайчевський М.Ю. Походження Русі. – Київ, 1968.
- 11.Войтович Л. Готи на території України: результати досліджень на початок ХХІ століття. // Археологічні дослідження Львівського університету. 2008. Вип. 11. С.35-64, режим доступу: <https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/01/3-22.pdf>
- 12.Грушевський М. Ілюстрована історія України. – Київ, 1990.
- 13.Грушевський М. Історія України-Руси. Т. II. Київ, 1994.

14. Грушевський М. С. Звичайна схема руської історії й справа раціонального укладу історії східного слов'янства [Текст] / М. Грушевський // Твори: у 50 т. – Львів, 2002. – Т. 1: Серія "Суспільно-політичні твори", 1894 – 1907. – С. 75 – 82.

15. Гуз А.М. Історія держави і права України. Джерела права періоду Київської Русі: Навчальний посібник. – Київ, 2007.

16. Гураль П. Органи самоврядування у містах Київської Русі // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. Матеріали VII регіональної науково-практичної конференції 13-14 лютого 2001. – Львів, 2001.

17. Заруба В.М. Держава і право Київської та Галицько-Волинської Русі (Кінець VIII ст. – початок XIV ст.): Навчальний посібник. – Київ, 2007.

18. Іванченко Р.П. Історія без міфів. Бесіди з історії української державності. – Київ, 1996.

19. Історія державної служби в Україні / Авт. колектив: О.Г. Аркуша, О.В. Бойко, Є.І. Бородін, С.В. Віднянський, П.П. Гай-Нижник та інш. / Відп. ред. Т.В. Мотренко, В.А. Смолій. НАН України. Інститут історії України; Головне управління державної служби України. У 5 т. - К.: "Ніка-Центр", 2009. - Т.1. - 544 с. // <http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc/188-190doc.php>

20. Крип'якевич І.П. Історія України. – Львів, 1990.

21. Кудін С. Поняття злочину в кримінальному праві Київської Русі // Право України, 2000. – № 7.

22. Кудін С. Деякі аспекти відповідальності органів місцевого самоврядування за «Руською Правдою» // Право України, 2002. – № 9.

23. Максименко М.О. Система Руської правди в її поширеній редакції // Антологія української юридичної думки. В 6 т./ Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова) та ін. Том 2: Історія держави і права України: Руська Правда. – Київ, 2002.

24. Падох Я. Суди і судовий процес Старої України. – Нью-Йорк-Львів, 1990.

25. Правовий звичай як джерело українського права IX–XIX ст. / За ред. І.Б. Усенка. – Київ, 2006.

26. Хрестоматія з історії держави і права України. У 2-х т. За ред. В.Д. Гончаренка. – Київ, 2003. – Т. 1.

27. Чубатий М.А. Княжа Русь-Україна та виникнення трьох східнослов'янських націй // Антологія української юридичної думки. В 6 т./ Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова) та ін. Том 2: Історія держави і права України: Руська Правда. – Київ, 2002.

28. Шевчук Л. Е. Проблеми періодизації історії держави і права України. / <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/01/>

29. Шевчук Л. З історії становлення української державності: слов'янські протодержави // Вісник Львівського університету. Серія юридична. №62. 2016. С. 72-80 <https://law.lnu.edu.ua/wp->

content/uploads/2013/10/%D0%92%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B8%D0%BA-62.pdf

30.Щодра О. Початки формування Русі: хронологічна і географічна локалізація процесу у дискусіях сучасних істориків // <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/160781/05-Shchodra.pdf?sequence=1>

31.Щодра О. Історична географія України від найдавніших часів до кінця XVIII століття. Львів, 2016.

32.Щодра О. Між норманізмом і антинорманізмом: дискусії про походження Русі у світлі писемних джерел // https://clio.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/03/115-139_Shchodr.pdf

Методичні рекомендації

При вивченні даної теми особливу увагу слід звернути на складні і тривалі процеси формування Київської Русі, як єдиної держави, проаналізувати і дати оцінку відомим теоріям походження Київської Русі, детально дослідити питання про особливості державного устрою і суспільного ладу Давньоруської держави.

Опрацьовуючи питання про джерела права Київської Русі необхідно, насамперед, засвоїти термінологію: поняття джерела права, види джерел права, поняття звичаю і звичаєвого права, закону, прецеденту, договору, рецепції тощо. Далі слід з'ясувати роль усного звичаєвого права, русько-візантійських договорів, актів судової діяльності князів, а також, візантійського та канонічного права у формуванні правової системи Київської Русі.

Готуючись до другого заняття основну увагу приділяємо аналізу конкретних норм Руської Правди та їх ролі у становленні права Київської Русі. Зокрема, детально слід опрацювати наступні питання: право власності, зобов'язальне і спадкове право, особливості шлюбно-сімейного права у східних слов'ян, поняття і види злочинів, мета і система покарань. Необхідно розібратись в формах досудового процесу (“звід”, “заклич”, “гоніння сліду”), основних (загальній та інквізиційній) формах судового процесу, ролі позивача та відповідача, а також, видах доказів.

Основні поняття та терміни

Варварські правди, вервь, видоки, послухи візантійське право, вільне міське населення, великий київський князь, віра, віче, вотчинний суд, джерело права, дика віра, звід, головщина, бортъ, окняжіння, гоніння сліду, духовенство, еколога, закупи, ізгої, канонічне право, князівський суд, князь, місцеві князі, князівські з'їзди (снеми), номоканон, обвинувально-змагальний процес, общинний суд, общинники, ордалії, послухи, прохірон, розшуковий (інквізаційний) процес, руське право, рядовичі, смерди, холопи, церковний суд, церковні статути, челядь.

ТЕМА 3

ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКА ДЕРЖАВА І ПРАВО (2 год)

1. Утворення Галицько-Волинської держави. Проголошення Королівства Русі та його значення.
2. Правовий статус населення.
3. Державний лад:
 - 3.1. вищі органи влади і управління (влада князя; боярська рада; віче; князівські з'їзди);
 - 3.2. місцеві органи управління;
 - 3.3. судові органи;
4. Джерела та характерні риси права.
5. Причини трансформації Галицько-Волинської держави та її значення як етапу розвитку української державності та права.

Рекомендована література:

1. Бойко І. Джерела права Галицько-Волинської держави (1199-1349 рр.) // Вісник Львівського університету. Серія юридична. Вип. 42. – Львів, 2006.
2. Бойко І.Й. Органи влади і право в Галичині в складі Польського Королівства (1349 – 1569 рр.): моногр. / І.Й. Бойко. – Л., 2009. – 628 с.
3. Бойко І.Й. Правове регулювання цивільних відносин в Україні (IX – XX ст.): [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / І.Й. Бойко. – К.: Атіка, 2013. – 348 с.
4. Бойко І.Й. Кримінальні покарання в Україні (IX – XX ст.): навч. посіб./ І.Й. Бойко. – Л.: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – 408 с.
5. Бойко І.Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (IX – XX ст.): посіб. для студ. вищ. навч. закл. – Л.: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 904 с.
6. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – Київ, 1990.
7. Грушевський М. Історія України-Руси. Т. II. Київ, 1994.
8. Кобилецький М. Надання місту Сяноку магдебурзького права // Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2005 р., № 42.
9. Кульчицький В., Тищик Б., Бойко І. Галицько-Волинська держава (1199-1349) / Монографія. – Львів, 2006.
10. Купчинський О. Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. Дослідження теми. – Львів, 2004.
11. Музиченко П.П. Галицько-Волинське князівство: продовження традицій української державності. – Одеса, 1994.
12. Хрестоматія з історії держави і права України. У 2-х т. За ред. В. Д. Гончаренка. – Київ, 2003. – Т. 1.

Методичні рекомендації

Розкриваючи перше питання, необхідно звернути увагу на факти, які сприяли історичному піднесенню Галицько-Волинської землі, а шляхом аналізу державницької діяльності окремих галицьких і волинських князів

висвітлити процес політичної консолідації, що завершився утворенням Галицько-Волинського князівства. Відповідь на наступні питання передбачає знання як загальних рис державно-правового укладу руських князівств у період територіальної роздробленості, так і специфічних особливостей власне Галицько-Волинського князівства. Водночас, відповідаючи на наступні питання, не слід обмежуватися хронологічними рамками існування Галицько-Волинського князівства, а охарактеризувати також і деякі правові пам'ятки попередньої епохи (Грамоту Івана Берладника, Рукописання Володимира Васильковича та ін.).

Основні поняття та терміни

Боярська рада, воєводи, волостелі, двірцево-вотчинна система, князівські дружини, магдебурзьке право, митрополія, рукописання, сільські старости, уставні грамоти, роздробленість.

ТЕМА 4

ДЕРЖАВНИЙ ЛАД І ПРАВО НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО, ПОЛЬСЬКОГО КОРОЛІВСТВА ТА РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ (4 год)

Українські землі у складі Великого князівства Литовського, Польського королівства та Речі Посполитої.

1-ше заняття (2 год)

1. Приєднання українських земель до складу Великого князівства Литовського та Польського королівства.

2. Державний лад на українських землях у складі Великого князівства Литовського:

2.1. вищі органи влади і управління;

2.2. місцеві органи управління.

3. Державний лад на українських землях у складі Польського королівства.

3.1. вищі органи влади і управління;

3.2. місцеві органи управління.

4. Утворення Речі Посполитої та її державний лад. Становище українських земель у її складі.

4.1. Люблінська унія 1569 р. Українське питання на Люблінському сеймі.

4.2. Зміни у державному устрої Речі Посполитої після ухвалення «Генріхових артикулів» та інші конституційні акти шляхетської республіки у Речі Посполитій

4.3. Великий вальний сейм, інші центральні та місцеві органи влади і управління Речі Посполитої. Спеціальні сейми.

5. Державний лад та право Кримського ханства у XV - XVIII століттях.

Джерела та характерні риси права на українських землях у складі Великого князівства Литовського, Польського королівства та Речі Посполитої.

2-ге заняття (2 год)

1.Акти королівської та князівської влади, міське та звичаєве право як джерела права на українських землях у складі Великого князівства Литовського, Польського королівства та Речі Посполитої.

2.Джерела, структура і редакції Литовських статутів.

3.Характеристика цивільного права за Литовськими статутами:

3.1.речове право (право власності, право володіння, права на чужі речі);

3.2право зобов'язань, їх види, зміст та форма договорів;

3.3.право спадщини;

3.4.шлюбно-сімейне право.

4.Основні риси кримінального права:

4.1.поняття та види злочинів, їхні кваліфікуючі ознаки;

4.2.мета і система покарань.

5.Судоустрій Великого князівства Литовського, Королівства польського та Речі Посполитої. Принципи судочинства.

6.Процесуальне право на українських землях за Литовськими статутами.

Рекомендована література:

1.Бойко І. Й. Органи влади і право в Галичині у складі Польського Королівства (1349–1569 рр.): монографія. – Львів, 2009.

2.Бойко І. Державний лад і право в Галичині у складі середньовічної Польщі (1349-1569 рр.) // Право України, 2005. – № 11.

3.Бойко І. Застосування польського права у Руському воєводстві (1434-1569) / Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. Матеріали XIII регіональної науково-практичної конференції (8-9 лютого 2007р.). – Львів, 2007.

4.Бойко І. Історико-правові аспекти приєднання Галичини до складу Середньовічної Польщі у XIV ст. / Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. Матеріали XII регіональної науково-практичної конференції (8-9 лютого 2006 р.). – Львів, 2006.

5.Бойко І. Організація судів у Галичині в складі Польщі (1349-1569 рр.) // Вісник Львівського університету. Серія юридична. Вип.43. – Львів, 2006.

6.Бойко І. Розвиток європейських традицій місцевого самоврядування у Галичині // Право України, 2007. – № 5.

7.Бойко І.Й. Надання судового самоврядування вірменській громаді міста Львова (XIV-XVIII ст.) // Вісник Академії правових наук України. – Харків, 2002. № 3 (30).

8.Бондарчук Т. Західноруське право: дослідники і дослідження (Київська історико-юридична школа). – Київ, 2000.

9.Гураль П. Територіальна громада в Україні: історико-правове дослідження. – Львів, 2008.

10.Історія державної служби в Україні / Авт. колектив: О.Г.Аркуша, О.В.Бойко, Є.І.Бородін, С.В.Віднянський, П.П.Гай-Нижник та інш. / Відп. ред. Т.В.Мотренко, В.А.Смолій. НАН України. Інститут історії України; Головне управління державної служби України. У 5 т. - К.: "Ніка-Центр", 2009. - Т.1. - 544 с. // <http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc/188-190doc.php>

11.Історія Криму в запитаннях та відповідях / авт. кол.: Галенко (керівник); відп. ред. В. Смолій; упоряд. Г. Боряк. - К. : Наукова думка, 2015. - 528 с.

12.Кульчицький В.С. Третій Литовський статут на Україні // Український календар. Варшава, 1978.

13.Моряк-Протопопова Х. Electio viritum як ключовий принцип устрою Речі Посполитої (початок XVI – кінець XVIII ст.). Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. Львів, 2020. С. 56 https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/01/chast_1_final.pdf

14.Павлов А. Литовський статут та Магдебурзьке право: їх роль у розвитку торгівлі і митної справи на Київщині (XV – XVII ст.) // Право України, 2003. – № 10;

15.Сердюк В. Найвищий судовий орган в українських землях за часів їх перебування у складі Литви, Польщі та Речі Посполитої (XIV – XVII ст.) // Право України, 2006. – № 3.

16.Статут Великого князівства Литовського у 3-х томах. Т. 1. Статут Великого князівства Литовського 1529 р.. – Одеса, 2002.

17.Суд і судочинство на українських землях у XIV–XVI ст. – Одеса, 2000.

18.Тищик Б.Й. Історія держави і права Середньовічної Польщі (X ст. – 1795 р.). – Львів, 2003.

19.Ткач А.П. Історія кодифікації дореволюційного права України. – Київ, 1968.

20.Хрестоматія з історії держави і права України. У 2-х т. За ред. В. Д. Гончаренка. – Київ, 2003. – Т. 1.

21.Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. – Київ, 2005.

Методичні рекомендації

Характеризуючи державний лад та основні джерела права, що діяли на українських землях Великого князівства Литовського, необхідно звернути увагу на дію принципу, проголошеного великими литовськими князями “старовини не чіпати, а новини не вводити”. З’ясувати зміст і юридичну силу земських статутів, проаналізувати джерела та зміст і юридичну силу земських статутів, проаналізувати джерела та зміст Судебника Казимира Ягелончика 1468 р., зокрема, види злочинів та покарань. Аналізуючи три редакції Литовського статуту 1529, 1566 і 1588 років особливу увагу

звернути на прогресивні ідеї, які в них містилися, на правове становище привілейованого та залежного населення та на розвиток галузей права. Важливе значення мають такі історичні акти правового характеру, як Кревська унія 1385 р., Віленсько-Радомська унія 1401 р., Устава на волоки 1557 р., Люблінська унія 1569 р., «Артикули» Генріха Валуа 1572 р., Берестейська унія 1596 р. Висвітлюючи питання щодо судової системи Південно-Західної Русі, необхідно докладно проаналізувати, які судові установи існували у Великому князівстві Литовському, зокрема на юрисдикції суду Великого князя, суду Панів-Ради, судів державця-намісника домініальних та копних судів. Зокрема необхідно спинитись на судовій реформі середини XVI століття та на рішеннях Більського сейму 1564 р., який позбавив права вотчинної юрисдикції магнатів на шляху, звернути увагу на компетенцію створених за статутом 1566 р. земських, гродських та підкоморських судів, розкрити їх значення як виборних, відділених від адміністрації судових органів.

Основні поняття та терміни

«Артикули» Генріха Валуа, асесорський суд, Брестська унія, вальний сейм, великий князь, Великокняжна рада, гродський суд, домініальний суд, замковий суд, земський суд, копний суд, Кревська унія, ординація Війська Запорізького, пани-ради, підкоморський суд, судебник Казимира Ягелончика, тасмна рада, удільний князь.

МОДУЛЬ 1.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ

1. Проблеми періодизації історії держави і права України. Територіальний підхід до вивчення курсу «Історія держави і права України».

2. Державність і право давніх степових народів України кіммерійців та скіфів: загальна характеристика.

3. Державність і право Скіфії.

4. Державний устрій античних міст-держав Північного Причорномор'я.

5. Державно-правовий устрій Боспорського царства.

6. Держава антів.

7. Теорії походження української державності (прикладні). Форма та етапи формування держави Київська Русь.

8. Центральні органи влади Київської Русі: князь, дружина, віче. Судоустрій Київської Русі.

9. Органи влади Київської Русі: снєми, княжий двір, місцеві органи влади і управління.

10. Джерела права Київської Русі: звичаєве право та міжнародні договори.

11. Джерела права Київської Русі: ряди та князівське законодавство. «Руська правда»: списки та редакції, загальна характеристика.

12. Цивільне право Київської Русі: право власності. Інститут банкрутства.

13. Цивільне право Київської Русі: зобов'язальне право та сервітути. Спадкове право Київської Русі.

14. Шлюбно-сімейне право Київської Русі.

15. Кримінальне право Київської Русі: поняття злочину, суб'єкт вчинення злочину, обставини, що пом'якшували та обтяжували відповідальність, стадії вчинення злочину та співучасть.

16. Кримінальне право Київської Русі: види злочинів.

17. Кримінальне право Київської Русі: поняття та система покарання.

18. Судовий процес Київської Русі. Звід. Гоніння по сліду.

19. Правовий статус населення.

20. Характерні риси державності Галицько-Волинського королівства.

21. Особливості правового ладу Галицько-Волинської держави. Галицько-Волинська держава у період правління Данила Галицького.

22. Процес входження українських земель до складу Великого Князівства Литовського та їхнє становище у складі литовської держави.

23. Державний устрій Великого Князівства Литовського: центральні та місцеві органи влади.

24. Суспільний лад Великого Князівства Литовського.

25. Суд і його компетенція у Великому Князівстві Литовському після прийняття II Литовського статуту.

26. Суд і його компетенція у Великому Князівстві Литовському до прийняття II Литовського статуту.

27. Судовий процес у Великому Князівстві Литовському.

28. Види доказів у Великому Князівстві Литовському.

29. Джерела права Великого Князівства Литовського: Литовські статuti та їхня загальна характеристика.

30. «Устава на волоки» 1557 р.: зміст та наслідки реформи.

31. Кримінальне право Великого Князівства Литовського: поняття та види злочинів.

32. Кримінальне право Великого Князівства Литовського: мета та система покарань.

33. Цивільне право Великого Князівства Литовського: право власності та зобов'язальне право.

34. Спадкове право Великого Князівства Литовського.

35. Шлюбно-сімейне право Великого Князівства Литовського.

36. Утворення Речі Посполитої. Причини ухвалення Люблінської унії та основні умови на яких відбулось об'єднання Великого Князівства Литовського та Королівства Польського. Українське питання на переговорах у Любліні.

37.Зміни у державному устрої Речі Посполитої після ухвалення «Генріхових артикулів».

38.Центральні органи влади і управління Королівства Польського: сейм та його структурні компоненти. Спеціальні сейми.

39.Вищі державні сановники, місцеві органи влади Королівства Польського та Речі Посполитої.

40.Судоустрій Королівства Польського та Речі Посполитої.

41. Суспільний лад Королівства Польського та Речі Посполитої: шляхта і духовенство, міщани, вільні селяни, напіввільні і невільники.

42.Судовий процес Королівства Польського та Речі Посполитої.

43.Джерела права на українських землях у складі Королівства Польського та Речі Посполитої.

44.Поняття та види злочинів на українських землях у складі Королівства Польського та Речі Посполитої.

45. Система покарань на українських землях у складі Королівства Польського та Речі Посполитої.

46.Загальна характеристика цивільного права Королівства Польського та Речі Посполитої: право і дієздатність особи та чинники, що на них впливали.

47.Шлюбно-сімейне право Королівства Польського та Речі Посполитої.

48.Право власності та інші речові права Королівства Польського та Речі Посполитої: види та обмеження, способи набуття та припинення.

49.Види зобов'язань у цивільному праві Королівства Польського та Речі Посполитої та гарантії забезпечення їхнього виконання.

50. Спадкове право на українських землях у складі Королівства Польського та Речі Посполитої.

51.Поняття злочину та підстави, що виключали протиправність діяння у Королівстві Польському та Речі Посполитій, індивідуальна та колективна кримінальна відповідальність.

52.Види злочинів та їхні кваліфікуючі ознаки у Королівстві Польському та Речі Посполитій.

53.Поняття покарання за кримінальним правом Королівства Польського та Речі Посполитої, підстави уникнення покарання, кумуляція покарань, система покарань.

54.Судовий процес Королівства Польського та Речі Посполитої: забезпечення явки, неявка до суду, учасники процесу, позов та відповідь на нього.

55.Судовий процес Королівства Польського та Речі Посполитої: строки розгляду справи та можливість зупинення розгляду справи та перенесення її на розгляд до іншого суду. Формальна теорія доказів Королівства Польського і Речі Посполитої та їхня система.

56.Конституційні акти шляхетської республіки у Речі Посполитій.

57.Склад, компетенція та діяльність Вального Сейму у період Речі Посполитої.

58.Шлюбно-сімейне право Речі Посполитої: визнання шлюбу недійсним, адопція (усиновлення), опіка і піклування.

59.Утворення кримського ханства, його державний лад та право.

60.Поняття магдебурзького права та історія його розвитку на українських землях.

61.Органи управління містом за магдебурзьким правом: лава та вїйт.

62.Органи управління містом за магдебурзьким правом: рада.

63.Міське населення у містах з магдебурзьким правом і його правовий статус, система професійної організації у містах.

64.Джерела магдебурзького права в Україні та підстави набуття містами магдебурзького права.

ТЕМА 5

ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

(середина XVI – XVIII ст.) (4 год)

Політичний устрій та право Запорозької Січі (1550-1775).

1-ше заняття (2 год)

1.Виникнення Запорізької Січі Характеристика військової і територіальної організації Війська Запорізького.

2.Органи влади та управління Запорізької Січі:

3.Джерела та характерні риси «козацького права». Види злочинів і система покарань у Запорізькій Січі. Суд і судочинство на Запорізькій Січі.

4.Ліквідація Запорізької Січі царською Росією: причини і наслідки.

Утворення та розвиток Української козацької держави Гетьманщини (1648 – 1783 рр.).

2-ге заняття (2 год)

1. Українська національна революція XVII ст.: причини, зміст, наслідки.

2. Основні етапи відродження української державності в ході революції. Зборівська та Білоцерківська угоди.

3. Правовий статус Гетьманщини за україно-московським договором 1654 р.

4. Гадяцький договір 1658 р.: причини, зміст, наслідки

5.Поступове обмеження та ліквідація Української козацької держави.

6.Причини падіння Української козацької держави та її місце в історії національного державотворення.

Рекомендована література:

1.Архів Коша Нової Запорозької Січі. – Київ, 1994.

2.Бойко І.Й. Держава і право Гетьманщини. Навчальний посібник. – Львів, 2000.

3.Бойко І.Й. Правове регулювання цивільних відносин в Україні (IX – XX ст.): [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / І.Й. Бойко. – К.: Атіка, 2013. – 348 с.

4.Бойко І.Й. Кримінальні покарання в Україні (IX – XX ст.): навч посіб./ І.Й. Бойко. – Л.: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – 408 с.

5.Бойко І.Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (IX – XX ст.): посіб. для студ. вищ. навч. закл. – Л.: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 904 с.

6.Вербинець Л. Судівництво і кари на Запоріжжю // Українське козацтво. – 1973. – Ч.2 (24).

7.Гайдай Г. Козацький суд // Український світ. – 1996. – № 1-3.

8.Гамбург Л. Магістратські і ратушні суди у самоврядуванні міст України-Гетьманщини XVII-XVIII століть // Право України, 2000. – № 4.

9.Гамбург Л. Формування судової компетенції гетьмана і старшинських рад в козацькому судоустрої Війська Запорізького // Право України, 2005. – № 1.

10.Голобуцький В. Запорізьке козацтво. – Київ, 1994.

11.Грозовський І.М. Право Нової Січі (1743-1775р.). Навч. посібник. – Харків, 2000.

12.Грушевський М.С. Історія України-Руси: у 11 т. – Т. 7: Козацькі часи до р. 1625. – Київ, 1995.

13.Гуржій О. Українська козацька держава в другій половині XVII-XVIII ст.: кордони, населення, право. – Київ, 1996.

14.Доба гетьмана Івана Мазепи в документах / Упорядник С. Павленко. – Київ, 2007.

15.Дядиченко В.А. Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII- початку XVIII ст. – Київ, 1959.

16.Крип'якевич І.П. Козаччина в політичних комбінаціях 1620-1630 років // Записки наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка, 1914. – Т. 117-118.

17.Крип'якевич І.П. Козаччина і Баторієві вольності // Джерела до історії України-Руси. – Львів, 1908. – Т. 8.

18.Окиншевич А. Центральні установи України-Гетьманщини XVII-XVIII ст. Ч. II. Рада старшини // Антологія української юридичної думки. В 6 т./ Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін. Том 3: Історія держави і права України: козацько-гетьманська доба. – Київ, 2003.

19.Паньонко І.М. Система органів управління Запорізької Січі: Монографія. – Львів, 2006.

20.Переяславська Рада: очима істориків, мовою документів / Упоряд., авт. передм.: О. І. Гуржій, Т. В. Чухліб. – К.: Україна, 2003. – 432 с.

21. Переяславська рада 1654 р. (історіографія та дослідження) / Редкол. П. Сохань, Я. Дашкевич, І. Гирич та ін. – Київ, 2003.
22. Скальковський А.О. Історія Нової Січі або останнього Коша Запорозького. – Дніпропетровськ, 1994.
23. Універсали Богдана Хмельницького. 1648-1657. – Київ, 1998.
24. Універсали Івана Мазепи. – Київ – Львів, 2006.
25. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657-1687). – Київ – Львів, 2004.
26. Хрестоматія з історії держави і права України. У 2-х т. За ред. В.Д. Гончаренка. – Київ, 2003. – Т. 1.
27. Шевчук Л.Е. Українська національна революція XVII ст. як складова революційних рухів Нового часу / Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XXVI звітної науково-практичної конференції (5–6 лютого 2021 р.): у 2-ох ч. Ч. 1. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2021. – С. 89-92
28. Шевчук Л. Українська національна революція XVII ст. в загальноєвропейському контексті: світоглядні витoki. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2021. Випуск 72. С. 35–46
<http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/law/article/view/11193/11501>
29. Шевчук Л.Е., Шевчук Т.П. Основоположні засади та чинники формування національної правової системи в українській козацькій державі – Гетьманщині. / Шевчук Л.Е., Шевчук Т.П. // Право України. - №1. – 2020. - С.140-158 // режим доступу
http://dspace2.regi.rovno.ua:8088/jspui/bitstream/123456789/1777/1/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%202020_01_%20%282%29.pdf#page=129
30. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків: У 3 т. – Львів, 1990. – Т. 1.

Методичні рекомендації

Розглядаючи дану тему, необхідно проаналізувати передумови виникнення Запорізької Січі, а також, її вплив на державотворчі процеси на українських землях. Потрібно здійснити характеристику військової та територіальної організації Війська Запорізького. Необхідно ретельно проаналізувати систему центральних органів влади та управління Запорізької Січі, а також її місцевих органів управління, дослідити порядок їх формування та компетенцію. Окрему увагу потрібно присвятити системі судових органів Запорізької Січі, їх компетенції та порядку здійснення козацькими судами судочинства.

Далі слід розкрити причини (соціально-економічні, політичні, культурно-релігійні) і передумови національно-визвольної революції, її рушійні сили, хронологію, цілі та завдання. Користуючись знаннями, отриманими з Історії держави і права зарубіжних країн, варто провести

порівняльно-правовий аналіз української революції та революцій у інших європейських державах (Нідерландах, Англії, Німеччині, Франції). Коротко проаналізувати етапи визвольної війни та еволюцію державницьких поглядів Богдана Хмельницького та причини пошуку Україною союзників. Докладно розкрити питання про правове оформлення укладення українсько-московського договору 1654 р., проаналізувати його зміст, форму, сторони. Розкрити правовий статус України та форми державно-правових зв'язків України і Московії за договором та жалуваними грамотами 1654 р. Проаналізувати зміну правового статусу України відповідно до наступних гетьманських статей. Дати загальну оцінку значення приєднання України до складу Московської держави для розвитку української державності.

Основні поняття та терміни

Батуринські статті І. Брюховецького, Березневі статті Богдана Хмельницького, Зборівський договір, Біоцерківський договір, Гадяцький договір 1658 р., Глухівські статті Д. Многогрішного, гетьмани, Земський собор, козаки, Конотопські статті І. Самойловича, Коломацькі І. Мазепи, Московські статті І. Брюховецького, протекторат, васальна залежність, Переяславська рада, гетьманські статті, Переяславські статті І. Скоропадського, “Рішучі” (конфірмовані) пункти Д. Апостола, селяни, шляхта.

ТЕМА 6

КОДИФІКАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВА У XVIII СТ. (2 ГОД)

Характеристика джерел права Української козацької держави.

1-ше заняття (2 год)

1. Джерела права Української козацької держави.
2. Акти нормативно-правового характеру гетьманської влади.
3. Пакти і Конституція прав і вільностей Війська Запорізького 1710 р., їх зміст і значення
4. Причини укладення, джерела і структура Кодексу 1743 р., його основні положення та значення.
5. Суд і розправа в правах малоросійських 1750-1758 років, основні положення і оцінка
6. Судова реформа в Україні 1760-1763 років: причини і наслідки.
7. Екстракт малоросійських прав 1767 р. і його переробка 1786 р.
8. Характеристика цивільного права:

Рекомендована література:

1.Бойко І.Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (IX – XX ст.): посіб. для студ. вищ. навч. закл. – Л.: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 904 с.

2.Бойко І.Й. Кримінальні покарання в Україні (ІХ – ХХ ст.): навч. посіб./ І.Й. Бойко. – Л.: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – 408 с.

3. Бойко І.Й. Правове регулювання цивільних відносин в Україні (ІХ – ХХ ст.): [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / І.Й. Бойко. – К.: Атіка, 2013. – 348 с.

4.Бойко І. Договірне право Гетьманщини за «Правами, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. // Право України, 1998. – № 5.

5.Бойко І. Про цивільне право Гетьманщини за Кодексом 1743 р. // Право України, 1999. – № 3.

6.Бойко І.Й. Зобов'язальне право Гетьманщини за “Правами, за якими судиться малоросійський народ” 1743 р.. – Львів, 1998.

7.Василенко М. Конституція Філіппа Орлика // Василенко М. Вибрані твори у трьох томах. Т. 2: Юридичні праці. Київ, 2006.

8.Василенко М. Матеріали до історії Українського права. – Київ, 1929.

9.Кульчицький В. Кодекс українського права 1743 р. // Право України, 1994. – № 9.

10.Кульчицький В.С., Бойко І. Й. Генезис та еволюція української конституції. Навчальний посібник для студентів юридичного факультету. Львів, 2007.

11.Кульчицький В.С. Кодифікація права на Україні у ХVІІІ столітті. – Львів, 1958.

12.Кульчицький В.С. Суд і розправа в правах малоросійських 1750 р. Ф. Чуйкевича // Український календар. – Варшава, 1970.

13.Любченко Д. Види злочинів у кримінальному праві Гетьманщини за універсалами // Право України, 2007. – № 6.

14.Макаренко А. Причини створення кодексу Гетьманщини 1743 р. // Право України, 1997. – № 12.

15.Моряк-Протопопова Х.М. Інститут неосудності у «Правах, за якими судиться малоросійський народ». Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні, 2018. С. 66–69. https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/02/Final_1_2.pdf

16.Пашук А.Й. Суд і судочинство на Лівобережній Україні в ХVІІ-ХVІІІ ст. – Львів, 1967.

17.Права, за якими судиться малоросійський народ 1743 / Під редакцією Ю.С. Шемшученка. – Київ, 1997.

18.Слюсаренко А., Томенко М. Історія української конституції. Київ, 1993.

19.Стецюк П. Основи теорії конституції та конституціоналізму. Ч. 1. Львів, 2003.

20.Ткач А.П. Історія кодифікації дореволюційного права України. – Київ, 1968.

Методичні рекомендації

Починаючи розгляд даної теми, важливо дати загальну характеристику таких джерел права України XVIII – перш. пол. XIX ст.: звичаєве право, джерела польського походження, джерела литовського походження, магдебурзьке право та хелмінське право, універсали гетьманів і полковників, джерела російського права.

Необхідно послідовно розглянути гетьманські універсали, які діяли в Україні, дати загальне визначення цьому джерелу права.

Далі важливо докладно з'ясувати передумови підготовки, основний зміст і історичне значення першого українського кодексу “Права, за якими судиться малоросійський народ” 1743 р. Звернути увагу на прагнення української шляхти використати кодифікацію для відновлення втрачених прав та вольностей України. Розкрити сутність кодексу як пам'ятки середньовічного права.

Основні поняття та терміни

Українсько-московський договір 1654 р., гетьманські статті, Глухівські статті 1669 р., значкові старшини, Коломацькі статті 1687 р., Московські статті 1665 р., полковник, посполитий міщанин, Переяславські статті 1699 р., “Права, по яким судиться малоросійський народ”, реєстрове козацтво, Решучі статті 1709 р., “Рішучі (конфірмовані) пункти 1728 р., старшина, сотники, “Суд и розправа в правах малоросійських”, шляхтичі, “Екстракт малоросійських прав”, “Зібрання малоросійських прав 1807 р.”.

ТЕМА 7

КОЛОНІАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ (2 год)

1. Правовий статус анексованих Українських земель у складі Російської імперії.

2. Кодифікації українського права: Зібрання малоросійських прав 1807 р., Звід законів західних губерній 1837 р. Поширення на територію України Зводу законів Російської імперії

3. Передумови і загальна характеристика реформ другої половини XIX ст. в Росії та в Україні. Селянська реформа 1861 р., Земська реформа 1864 р., Військова реформа, Міська реформа 1870 р.: їх критичний аналіз та оцінка.

4. Судова реформа 1864 р., її аналіз та оцінка.

5. Судова система за Статутами:

а) устрій та компетенція судів мирової юстиції.

б) устрій та компетенція судів загальної юстиції. Суд присяжних.

6. Зміни в цивільному і кримінальному судочинстві.

7. Реорганізація прокуратури та заснування адвокатури.

8. Особливості здійснення судової реформи 1864 р. в Україні.

Рекомендована література:

- 1.Бойко І.Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (ІХ – ХХ ст.): посіб. для студ. вищ. навч. закл. – Л.: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 904 с.
- 2.Бойко І.Й. Кримінальні покарання в Україні (ІХ – ХХ ст.): навч. посіб./ І.Й. Бойко. – Л.: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – 408 с.
- 3.Бойко І.Й. Правове регулювання цивільних відносин в Україні (ІХ – ХХ ст.): [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / І.Й. Бойко. – К.: Атіка, 2013. – 348 с.
- 4.Кульчицький В., Бойко І., Сидорчук О. Фундатор судової реформи у царській Росії С.І. Зарудний та суд присяжних // Право України, 2004. – № 8.
- 5.Кульчицький В., Сидорчук О. Суд присяжних і наукова думка про нього в Україні після судової реформи 1864 р. // Право України, 2003. – № 6.
- 6.Кульчицький В.С. З історії адвокатури царської Росії // Проблеми правознавства. – К., 1966. Вип. 3 або Варфоломєєва Т.В., Святоцький О.Д., Кульчицький В.С. Історія адвокатури України. – Київ, 1992.
- 7.Святоцький О.Д., Медведчук В.В. Адвокатура: історія і сучасність. – Київ, 1997.
- 8.Ткач Л.П. Історія кодифікації дореволюційного права України К., 1968.
- 9.Хрестоматія з історії держави і права України. У 2-х т. За ред. В. Д. Гончаренка. – Київ, 2003. – Т. 1.

Методичні рекомендації

Вивчення даної теми передбачає насамперед розкриття змісту реформ. Розглядаючи друге питання, важливо звернути увагу на юридичні документи, які закріплювали реформу, та на особливості проведення селянської реформи в Україні. Розкриваючи тему, треба розповісти про систему земських органів самоврядування (губернські і повітові земські збори, губернські і повітові земські управи) та порядок їх формування, відповідаючи на наступне запитання, необхідно з'ясувати характерні риси судової системи та процесу напередодні реформи, висвітлити причини, процес підготовки і принципи, за якими проводилась реформа, систему нормативних актів (судових статутів), які її оформили, розповісти про структуру мирової та загальної юстиції та нові демократичні принципи судочинства.

Основні поняття та терміни

Волосний старшина, волосні суди, виборчі курії, губернатори, генерал-губернатори, державні селяни, думські гласні, дворянство, дворянські збори, двірські селяни, жандармерія, земські дільничі начальники, земські збори, земські установи, з'їзди мирових судій, купецтво, міські думи, міські управи, мирові судді, окружні суди, повітові землевласники, поліція,

присяжні засідателі, судові палати, селянство, Сенат, сільське товариство, селянських схід, староста, тимчасовозобов'язані селяни, уставні грамоти, фабричне законодавство, фабричні селяни.

ТЕМА 8

ДЕРЖАВНИЙ ЛАД І ПРАВО НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В СКЛАДІ АВСТРІЇ ТА АВСТРО-УГОРЩИНИ (1772-1918 РР.) (2 год)

1. Геополітичний устрій Європи після трьох поділів Польщі.
2. Приєднання західноукраїнських земель Австрією та його історико-правова характеристика.
3. Організація управління Галичиною і Буковиною до середини ХІХ ст.
4. Управління Галичиною і Буковиною у другій половині ХІХ на початку ХХ ст. Центральні та місцеві органи влади і управління.
5. Органи місцевого самоврядування: галицький і буковинський крайові сейми, повітові, міські і сільські ради.
6. Організація управління на Закарпатті у ХУІІІ – початку ХХ ст.
7. Джерела та характерні риси права на українських землях у складі Австрії та Австро-Угорщини

Рекомендована література:

1. Бойко І.Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (ІХ – ХХ ст.): посіб. для студ. вищ. навч. закл. – Л.: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 904 с.
2. Бойко І.Й. Кримінальні покарання в Україні (ІХ – ХХ ст.): навч. посіб./ І.Й. Бойко. – Л.: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – 408 с.
3. Бойко І.Й. Правове регулювання цивільних відносин в Україні (ІХ – ХХ ст.): [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / І.Й. Бойко. – К.: Атіка, 2013. – 348 с.
4. Бойко І. Й. Галичина у державно-правовій системі Австрії та Австро-Угорщини (1772–1918) : навч. посібник / І. Й. Бойко – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. - 312 с.
5. Городницька Л. Кримінальне судочинство на Буковині (1774-1918 рр.) // Право України, 1999. – № 12.
6. Гриб Н. Австрійська конституція 1848 р.: політико-правові передумови прийняття, структура та основні положення // Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія юридична. Випуск 56. С. 95 – 102.
7. Думич Х. М. Загальний порядок судочинства у Галичині за австрійським цивільним процесуальним кодексом 1895 р. / Х. М. Думич // Підприємництво, господарство і право : наук.-практ. юрид. журнал. – 2016. – № 5. – С. 96–101.

8.Думич Х. М. Перші кодифікаційні акти в галузі австрійського цивільно-процесуального права та їх застосування в Галичині / Х. М. Думич // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція. – 2015. – Вип. 17. – Т. 2. – С. 43–47.

9.Думич Х. М. Структура, основні положення та оцінка австрійського цивільного процесуального кодексу 1895 р. / Х. М. Думич // Вісник Львівського Університету. Серія юридична. – 2015. – Вип. 61. – С. 118–126.

10.Едер П. Організація, структура і компетенція Вищого крайового суду у Львові (1855–1918 рр.). / П. Едер // Юридичний журнал «Право України». - 2015 - №4/2015. - С. 164–172.

11.Кульчицький В.С. Державний лад і право в Галичині (в другій половині ХІХ-на початку ХХ ст.). – Львів, 1966.

12.Кульчицький В.С. Органи державного управління Галичиною за конституцією 1867 р. // Вісник Львівського університету. Серія юридична – Львів, 1966.

13.Кульчицький В.С. Утворення коронного краю Галичини в складі Австрії // Проблеми правознавства. – Київ, 1969. Вип. 13.

14.Кульчицький В.С., Бойко І.Й. Система судових органів Галичини у складі Австро-Угорщини // Право України, 2001. – № 11.

15.Кульчицький В.С., Бойко І.Й., Настасяк І.Ю., Мікула О.І. Апарат управління Галичиною в складі Австро-Угорщини. – Львів, 2002.

16.Мацькевич М. Конституційне виборче право в Галичині в складі Австрії // Право України, 1999. – № 3.

17.Моряк-Протопопова Х. Австрійські намісники в Галичині та оцінка її діяльності у працях професора В. С. Кульчицького / Х. Моряк-Протопопова // Наукова спадщина професора В. С. Кульчицького (1919–2009) і сучасність : матеріали ХХІV Міжнародної історико-правової конференції 28 квітня – 1 травня 2011 р., м. Львів. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені І. Франка, 2011. – С.152–158.

18.Моряк-Протопопова Х. Крайова шкільна рада у Галичині: повноваження, структура і вплив на розвиток шкільництва у 1867–1918 рр. / Х. Моряк-Протопопова // Вісник Львівського університету. Сер. юрид. – 2011. – Вип.54. – С.73–80.

19.Моряк-Протопопова Х. Намісник Галичини та його повноваження. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали ХІІ регіональної науково-практичної конференції. 9-10 лютого 2006 р. – Львів, 2006. – 512 с. С. 93-95. <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/03/%d0%9a%d0%be%d0%bd%d1%84%d0%b5%d1%80%d0%b5%d0%bd%d1%86%d1%96%d1%8f-2006.pdf>

20.Моряк-Протопопова Х. Політична автономія Галичини та її вплив на діяльність Галицького намісництва (сер. ХІХ – поч. ХХ ст.) / Христина

Моряк-Протопопова // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2012. – Вип.55. – С.88–98.

21.Моряк-Протопопова Х. Правовий статус та повноваження Галицького намісництва (1849–1918 рр.) / Х. Моряк-Протопопова // Вісник Львівського університету. Сер. юрид. – 2011. - Вип.52. – С.96–103.

22.Моряк-Протопопова Х. Про деякі особливості державного устрою Австро-Угорщини за конституцією 1867 р. (до 140-річчя конституції) / Христина Моряк-Протопопова // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2007. – Вип.44. С.97-102
[http://adhdportal.com/book_2042_chapter_31_PRO_DEJAK_OSOBLIVOST_D_ERZHAVNOGO_USTROJU_AVSTRO-UGORSHHINI_ZA_KONSTITUJU_1867R._\(DO_140-RCHCHJA_KONSTITU\).html](http://adhdportal.com/book_2042_chapter_31_PRO_DEJAK_OSOBLIVOST_D_ERZHAVNOGO_USTROJU_AVSTRO-UGORSHHINI_ZA_KONSTITUJU_1867R._(DO_140-RCHCHJA_KONSTITU).html)

23.Моряк-Протопопова Х. Роль та значення Галицького намісництва у розвитку державної служби / Христина Моряк-Протопопова // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2014. – Вип.60. С 97-109
http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Vlnu_yu_2014_60_15

24.Моряк-Протопопова Х. Становлення у Галичині органів місцевої влади і самоврядування у 1772 – 1918 роках / Христина Моряк-Протопопова // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2016. – Вип.6. С 64-78
http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Vlnu_yu_2016_64_10

25.Моряк-Протопопова Х. Утворення, структура і діяльність Галицького намісництва / Х. Моряк-Протопопова // Вісник Львівського університету. Сер. юрид. – 2007. - Вип.43. – С.67–72.

26.Никифорак М.В. Буковина в державно-правовій системі Австрії (1774-1918 рр.). Чернівці, 2004.

27.Никифорак М.В. Державний лад і право на Буковині в 1774–1918 рр. – Чернівці, 2000.

28.Панич Н. Анексія Галичини Австрією та поширення австрійського права на її територію // Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія юридична. 2006. – Випуск 43. С. 73 – 77.

29.Петрів Р. Адміністративно-територіальний поділ і місцеві органи управління Східної Галичини (70-ті роки XVIII ст. – 70-ті роки XIX ст.) // Право України, 2000. – № 9.

30.Шуп'яна М. Ю. Кодифікація кримінального права в Австрійській імперії у XVIII – XIX ст. / М. Ю. Шуп'яна // Часопис Київського університету права. – 2012. – №1. – С. 95 – 100.

31.Шуп'яна М. Ю. Поняття та види злочинів за австрійським кримінальним кодексом 1852 р./ М. Ю. Шуп'яна // Часопис Київського університету права. – 2013. – №1. – С. 74 – 77.

32.Шуп'яна М. Ю. Суб'єкт злочину та проступку за австрійським кримінальним кодексом 1852 р / Шуп'яна М. Ю. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. – Ужгород, 2012. – вип. 19, ч. 1. т. 4. – С. 101–103.

33.Шуп'яна М.Ю. Система покарань за австрійським кримінальним кодексом 1852 р. та практика їх застосування у Східній Галичині / М.Ю. Шуп'яна / монографія.- Львів, 2016.

34.Хрестоматія з історії держави і права України. У 2-х т. / За ред.. В. Д. Гончаренка. – Київ, 2003. – Т. 1.

33.Худоба Н. В. Австрійський кримінально-процесуальний кодекс 1873 року та його застосування на території Галичини / Н. В. Худоба // Форум права. - 2009. - № 2. - С. 417-422

Методичні рекомендації

Висвітлюючи дану тему, необхідно розпочати з розкриття передумов захоплення Австрією західноукраїнських земель та висловити свою позицію щодо його юридичного оформлення. Значну увагу необхідно зосередити на висвітлення органів управління Галичиною і Буковиною до середини XIX ст., зокрема, губернатора, окружного старости, мандаторів. Важливим є з'ясування причин об'єднання Австрії і Угорщини в одну дуалістичну державу, а також показати порядок формування органів влади та управління за австрійською конституцією 1867 р. і угорською конституцією 1848 р. Особливу увагу необхідно приділити характеристиці організації і діяльності органів урядової адміністрації в Галичині і Буковині, а також органів самоврядування і судової системи.

Основні поняття та терміни

Губернатор, становий сейм; окружні старости; намісник (крайовий президент); повітові старости; сільські вйти, органи крайового і місцевого самоврядування, галицький і буковинський крайові сейми; повітові, міські і сільські ради, судові органи.

ТЕМА 9

ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ (1917–1923)) (4 год)

Українська Народна Республіка за Центральної Ради (березень 1917 р. – квітень 1918 р.).

1-ше заняття. (2 год)

1. Утворення і діяльність Центральної Ради. Характеристика Універсалів Центральної Ради.
2. Державний устрій Української Народної республіки:
3. Розробка, прийняття, зміст Конституції УНР 1918 р. Державний лад УНР за Конституцією. Недоліки Конституції.
4. Причини поразки УНР за Центральної Ради.
5. Українська Держава за гетьмана П. Скоропадського (квітень – листопад 1918 р.).
6. Відновлення Української Народної Республіки та її історичне значення.

Утворення і діяльність Західно-Української Народної Республіки 2-ге заняття (2 год)

1. Відродження української державності у західноукраїнських землях. Проголошення ЗУНР.
2. Державний устрій ЗУНР:
 - 2.1. Вищі органи державної влади
 - 2.2. Місцеві органи державної влади і самоврядування.
 - 2.3. Судові та інші правоохоронні органи.
 - 2.4. Правові засади будівництва збройних сил ЗУНР – Української Галицької армії.
3. Об'єднання ЗУНР з УНР в єдиній соборній Українській державі.
4. Законодавча діяльність. Характерні риси права.
5. Проекти Конституції ЗУНР С. Дністрянського: розробка, зміст, значення.
6. Причини поразки національно-визвольної боротьби українського народу за державну незалежність (1917 – 1923 рр.)

Рекомендована література:

1. Бойко І.Й. Правове регулювання цивільних відносин в Україні (IX – XX ст.): [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / І.Й. Бойко. – К.: Атіка, 2013. – 348 с.
2. Бойко І.Й. Кримінальні покарання в Україні (IX – XX ст.): навч. посіб./ І.Й. Бойко. – Л.: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – 408 с.
3. Бойко І.Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (IX – XX ст.): посіб. для студ. вищ. навч. закл. – Л.: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 904 с.
4. Винниченко В. Відродження нації. – Київ, 1990. Т.1-3.
5. Гай-Нижник П. ЗУНР – ЗО УНР: становлення органів влади і державного управління (1918–1919 рр.). – Київ, 2018. – 146 с. // <http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc/2018doc-zunr.php>

6.Гай-Нижник П. 1918-й: два перевороти. – К.: Видавець Марко Мельник, 2019. – 298 с. // <http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc/2019book-dva-perevoroty.php>

7.Гай-Нижник П. П. Українська дипломатія й міжнародна фінансова політика урядів Центральної Ради, Української Держави (Гетьманату) та Директорії УНР (1917–1922 рр.). – К.: Дуліби, 2016. — 532 с. // http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc/2016.hai-nyzhnyk_ukr-dyplomatiya.php

8.Гай-Нижник П. Павло Скоропадський і Власний Штаб гетьмана всієї України: боротьба за владу і державність. – К.: Крок, 2019. – 626 с. // <http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc/2019book-hetmanat-shtab.php>

9.Гай-Нижник П., Лейберов О. УНР у період Директорії: пошук моделі державного устрою (кінець 1918 – 1919 рр.). – Ніжин, 2013. – 212 с. // http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc/2013doc.UNR_u_period_Dyrektorii.php

10.Гай-Нижник П.П. УНР та ЗУНР: становлення органів влади і національне державотворення (1917-1920 рр.). - К.: "ЩеК", 2010. - 304 с. // <http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc/196doc.php>

11.Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації ХІХ-ХХ століття. К. 2019. С. 656

12.Жуковський А., Субтельний О. Нарис історії України. – Львів, 1991.

13.Західно-Українська Народна Республіка. 1918–1923: Історія / Кер. авторськ. кол. й відп. ред. О. Карпенко.– Івано-Франківськ, 2001.

14.Землянська В. Діяльність надзвичайних військових судів у добу Директорії // Право України, 2000. – № 10.

15.Землянська В. Судове законодавство Директорії // Право України, 2000. – № 1.

16.Історія державної служби в Україні / Авт. колектив: О.Г.Аркуша, О.В.Бойко, Є.І.Бородін, С.В.Віднянський, П.П.Гай-Нижник та інш. / Відп. ред. Т.В.Мотренко, В.А.Смолій. НАН України. Інститут історії України; Головне управління державної служби України. У 5 т. - К.: "Ніка-Центр", 2009. - Т.1. - 544 с. // <http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc/188-190doc.php>

17.Кобилецький М. Утворення та структура державного апарату ЗУНР. Навчальний посібник. – Львів, 1998.

18.Конституція Західноукраїнської Народної Республіки: проект академіка Станіслава Дністрянського. // Український часопис конституційного права. – 2016. – № 1. – С.71-86

19.Копиленко М., Копиленко О. Еволюція українського конституціоналізму (з досвіду конституційного будівництва УНР та Української гетьманської держави) // Право України, 1992. – № 6.

20.Копиленко О. Уроки Центральної Ради // Право України, 1991. – № 11.

21.Копиленко О., Копиленко М. «Друга» УНР: спроба історико-теоретичного аналізу // Право України, 1996. – № 8.

22.Копиленко О., Копиленко М. З досвіду законотворчості УНР та Української держави // Право України, 1995. – № 5-6.

23.Копиленко О.Л. “Сто днів” Центральної Ради. – Київ, 1992.

24.Копиленко О.Л., Копиленко М.Л. Держава і право України. 1917-1920. – Київ, 1997.

25.Кравчук К. З досвіду державотворення України періоду Директорії // Право України, 2005. – № 2.

26.Кравчук М. Збройні сили Української Народної Республіки // Право України, 1998. – № 7.

27.Кульчицький В.С. До питання про виникнення і падіння Західноукраїнської Народної Республіки // Проблеми юридичної науки та правоохоронної практики. – Київ, 1994.

28.Кульчицький В.С., Бойко І.Й. Генезис та еволюція української конституції. Навчальний посібник для студентів юридичного факультету. Львів, 2007.

29.Литвин М.Р., Науменко К.Є. Історія ЗУНР. – Львів, 1995.

30.Лісна І.С. Становлення національної державності в Галичині (1918-1923 рр.) – Львів, 1998.

31.Макарчук С.А. Українська республіка галичан. – Львів, 1997.

32.Мироненко О.М. Світоч української державності. Політико-правовий аналіз діяльності Центральної Ради. – Київ, 1995.

33.Монолатій І. Статус німецької меншини Галичини в національній політиці Західноукраїнської Народної Республіки // Право України, 2002. – № 4.

34.Нагаєвський І. Історія Української держави двадцятого століття. – Львів, 1993.

35.Полонська-Василенко Н. Історія України. 1990-1923 рр. – Київ, 1991.

36.Присташ Л.Т. Окупація Західної України Польщею після Першої світової війни // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. – Львів, 1995.

37.Слюсаренко А., Томенко М. Історія української конституції. Київ, 1993.

38.Стецюк Петро. Станіслав Дністрянський як конституціоналіст. — Львів, 1999. — 232 с.

39.Стецюк П. Основи теорії конституції та конституціоналізму. Ч. 1. Львів, 2003.

40.Стецюк Н. Академік Станіслав Дністрянський і його проект Конституції Західно-Української Народної Республіки // Український часопис конституційного права. – 2016. – № 1. – С.67-70

41.Тимощук О. Воєнізована адміністрація і служба безпеки Гетьмана Української Держави 1918 р. // Право України, 2000. – № 4.

42.Тимощук О. Тюремна реформа гетьмана П. Скоропадського (квітень – грудень 1918 р.) // Право України, 2000. – № 3.

43.Тимощук О.В. Охоронний апарат Української Держави (квітень– грудень 1918 р.). – Харків, 2000.

44.Тищик Б. Західноукраїнська Народна Республіка (державний апарат і законодавство) // Право України, 1994. – № 5-6.

45.Тищик Б., Кобилецький М. Діяльність державної жандармерії в ЗУНР // Право України, 1998. – № 5.

46.Тищик Б.Й. Західно-Українська Народна Республіка (1918 – 1923). Історія держави і права. – Львів, 2004.

47.Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. У 2-х томах. – Київ, 1996.

48.Хрестоматія з історії держави і права України. У 2-х т. / За ред. В.Д. Гончаренка. – Київ, 2003. – Т. 2.

49.Яковлів А. Основи Конституції УНР // Розбудова держави. – Київ, 1992. № 5.

Методичні рекомендації

Для розкриття даної теми необхідно з'ясувати передумови відродження державності на українських землях (починаючи із середини ХІХ ст.), визначити причини розпаду Російської імперії, проаналізувати процес становлення Української Центральної Ради (УЦР), що спочатку виникла як міжпартійний координаційний центр, а потім перетворилась на національний представницький орган, а після проголошення УНР стала вищим законодавчим органом. В ході підготовки до заняття необхідно ознайомитись з історією прийняття та текстом універсалів Центральної Ради, рішеннями Українського національного конгресу, Інструкцією Тимчасового уряду Генеральному Секретаріатові, Конституцією УНР. Зупинитись на характері взаємин УЦР і Тимчасового уряду. Особливу увагу звернути на такі важливі закони УНР як земельний, про громадянство та про національно-персональну автономію. З'ясувати фактичні обставини, які привели до арешту урядовців Центральної ради та суду над С. Голубовичем. Проаналізувати зміст та структуру Конституції УНР, розкривши позитивні риси і недоліки. З'ясувати чи вирішувалось питання про запровадження інституту президенства в УНР.

У процесі підготовки до другого заняття необхідно проаналізувати причини перевороту та зміни, що відбулися у державному ладі України з приходом до влади П. Скоропадського. Здійснити аналіз системи органів державної влади, управління та суду, розкрити їх структуру та повноваження. Проаналізувати зміст та значення “Грамоти до всього

українського народу” та Закону “Про тимчасовий державний устрій України” від 29 квітня 1918 р.. Потрібно звернути увагу на законодавчу діяльність гетьмана на його уряді, а також особливу увагу приділити культурному будівництву та розвитку вітчизняної науки у цей період. Розглядаючи питання наступної теми, необхідно звернути увагу на причини і передумови відновлення Української народної республіки, правову природу Директорії УНР, юридичні аспекти діяльності органів Директорії, висвітлити акт злуки УНР і ЗУНР, оцінити доцільність існування українських державних структур в еміграції.

У ході підготовки до четвертого заняття теми необхідно з’ясувати передумови відродження державності на західноукраїнських землях (починаючи із середини ХІХ ст.), визначити причини розпаду Австро-Угорщини, прослідкувати правові аспекти проголошення ЗУНР. Проаналізувати систему центральних органів влади і управління, акцентуючи увагу на діяльності Української національної ради, Державного секретаріату, прослідкувати причини еволюції механізму державної влади від утворення Виділу УНР і до проголошення Є. Петрушевича диктатором ЗУНР. Окремо слід зупинитися на проблемних питаннях функціонування місцевих органів влади і самоврядування. Проаналізувати військове будівництво ЗУНР. Дати належну оцінку об’єднання ЗУНР з УНР в єдиній соборній Українській державі. Виокремити здобутки ЗУНР у сфері законодавчої діяльності, дати оцінку діяльності органів ЗУНР в екзилі. Проаналізувати рішення Паризької мирної конференції та їх наслідки для української державності, виокремити інші причини падіння ЗУНР. На завершення вивчення цієї теми, на основі отриманих знань, визначіть і охарактеризуйте весь спектр причин поразки національно-визвольної боротьби українського народу за свою державну незалежність (1917 – 1923 рр.) загалом.

Основні поняття та терміни

Брестський мирний договір, Всеукраїнський національний конгрес, військові з’їзди, волосні земства – зібрання, губернські українські ради, Генеральний Секретаріат, Генеральний Суд, Державна нарада, Демократична нарада, коаліційні уряди, Конституція УНР, комісари Тимчасового Уряду, Мала Рада, міські українські ради, надзвичайна слідча комісія, національно-персональна автономія, повітові українські ради, районні думи, селянські з’їзди, Тимчасовий уряд, тимчасові суди, урядові кола, універсали Центральної Ради, Центральна Рада.

Акт злуки УНР і ЗУНР, військові суди, Виділ УНРади, Гетьманат, гетьман, Генеральний Суд, губернські старшини, громадські ради, Державний Сейм України, Державний Сейм України, Державний центр УНР в екзилі, Державний Секретаріат, Державний Сенат України, Державний Сейм України, державна варта, державна жандармерія, Директорія УНР, Колегія верховних правителів, комісари, козацтво, колегія

уповноважених, “коронні землі”, міські отамани, міські ради, Національні ради, Отаман Ради Міністрів, отаман-міністр, Президія УНРади, Президент УНРади, повітові національні ради, повітові старшини, Рада Народних Міністрів, Рада Міністрів, старости, судові округи, судові повіти, трудовий конгрес, Трудовий принцип розбудови держави, українська Національна Рада, Українська Галицька Армія, Фінансова Рада, ЗУНР.

Створення ЗУНР, Українська національна Рада, комісії ЦНР, Державний секретаріат, “Тимчасовий Основний закон”, “Сейм”, повітовий комісар, народна міліція, жандармерія, державний секретар внутрішніх справ, судові округи, судові повіти, УГА, Генеральний штаб, Ухвала та Універсал.

ТЕМА 10

РАДЯНСЬКА ДЕРЖАВА І ПРАВО В УКРАЇНІ

(1917-1941 рр.) (2 год)

1. Геополітичне становище українських земель після I Світової війни.
2. Правова оцінка проголошення радянської влади в Україні.
3. Характеристика державного ладу УРСР.
4. Критичний аналіз конституційного законодавства УРСР
5. Становлення та етапи розвитку комуністичного тоталітарного режиму в Українській РСР, його правова оцінка.
6. Голодомор в Україні у 1932 – 1933 рр. як геноцид українського народу: причини, наслідки, правова оцінка.
7. Сталінські репресії в Українській РСР 1937-1938 рр. та їх оцінка.
8. Злочинна діяльність репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму в Українській РСР.
9. Кодифікації права та характерні риси права УРСР.

Рекомендована література:

1. Бойко І.Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (ІХ – ХХ ст.): посіб. для студ. вищ. навч. закл. – Л.: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 904 с.
2. Бойко І.Й. Кримінальні покарання в Україні (ІХ – ХХ ст.): навч. посіб./ І.Й. Бойко. – Л.: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – 408 с.
3. Бойко І.Й. Правове регулювання цивільних відносин в Україні (ІХ – ХХ ст.): [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / І.Й. Бойко. – К.: Атіка, 2013. – 348 с.
4. Голод в Україні. 1932-1933 : вибр. ст. / упоряд. Н. Дюк. – Луцьк : Терен, 2006. – 164 с.
5. Коваль В.С. Радянсько-німецький пакт 1939 р. // Минуле України: відновлені сторінки. – Київ, 1991.

6. Конквест, Р. Жнива скорботи : рад. колективізація і голодомор : пер. з англ. / Р. Конквест. – Луцьк : Терен, 2007. – 456 с.
7. Кульчицький В.С. та інші. Входження Галичини, Північної Буковини та Закарпаття до складу України (1939-1945 рр.). – Дрогобич, 1995.
8. Макарчук В.С. Міжнародно-правове визнання кордону між Україною і Польщею (1939-1945 рр.). Монографія. – Київ, 2004.
9. Присташ Л.Т. Апарат управління Західною Україною в складі Польщі.-Львів, 1998 або Кульчицький В.С., Лісна І.С. Апарат управління Західною Україною в складі Польщі // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – Львів, 1993.
10. Дудоров О. Кримінальний кодекс України 1927 р. про відповідальність за злочини пов'язані із оподаткуванням // Право України, 1999. – № 4.
11. Історія української Конституції. Упорядники: А. Слюсаренко, М. Томенко. – Київ, 1997.
12. Кульчицький В.С., Бойко І.Й. Генезис та еволюція української конституції. Навчальний посібник для студентів юридичного факультету. Львів, 2007.
13. Кульчицький В.С. Конституційне оформлення СРСР // Проблеми правознавства. – Київ, 1973. Вип. 24.
14. Правова ідеологія і право України на етапі становлення тоталітарного режиму (1929-1941). За ред. О.М. Мироненка, І.Б. Усенка. – Київ, 2001.
15. Рябошапка Л. Вплив радянських і партійних органів в УСРР на діяльність релігійних громад національних меншин (середина 1920-х років) // Право України, 2000. – № 9.
16. Хрестоматія з історії держави і права України. У 2-х т. / За ред. В.Д. Гончаренка. – Київ, 2003. – Т. 2
17. Investigation of the Ukrainian famine 1932–1933 : Report to congress commission on the Ukraine Famine. – Washington : Government printing office, 1988. – 524 с.

Методичні рекомендації

Особливу увагу треба звернути на закріплення деформації політичної та державної системи у Конституціях, бюрократизацію системи управління державою та процес інтеграції партійного і державного апарату, обмеження суверенних прав союзних республік. Необхідно навести аргументи про формування СРСР як тоталітарної держави.

Необхідно встановити хронологію перебігу подій Голодомору 1932-1933 рр.; - аналізувати причини, мету та наслідки Голодомору 1932-1933 рр. Студенти мають вміти обґрунтувати, що голодомор був геноцидом українського народу.

Основні поняття та терміни

Лінія “Арпада”, народні комітети, з’їзд народних комітетів, маніфест, Народна Рада, Декрети, Закарпатська область, народні суди, продовольча розверстка (розкладка), радянська міліція, НКВС, революційні трибунали, революційні (військово-революційні) комітети, голодомор, геноцид, «чорна дошка», колективізація, розкуркулення, хлібозаготівля.

ТЕМА 11

БОРОТЬБА ЗА ВІДНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СУВЕРЕННОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ НАПЕРЕДОДНІ І В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (1937 – 1945) (2 год)

1. Причини та передумови виникнення та діяльність українських національно-патріотичних організацій (УВО, ОУН і ін.).

2. Утворення Русинсько-української народної ради. Автономія Карпатської України. Проголошення державної незалежності Карпатської України. Конституція 1939 р.

3. Причини та початок Другої світової війни. Україна в Другій світовій війні.

4. Проголошення у Львові «Акту відновлення Української Держави» (30 червня 1941 р.) та його значення.

5. Утворення Української Повстанської Армії та її роль у боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу.

6. Українська Головна Визвольна Рада та її програмні документи.

Рекомендована література:

1. Білас І.Г. Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953: Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. Кн. 2. – Київ, 1994.

2. Бойко І.Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (ІХ – ХХ ст.): посіб. для студ. вищ. навч. закл. – Л.: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 904 с.

3. Бойко І.Й. Кримінальні покарання в Україні (ІХ – ХХ ст.): навч. посіб./ І.Й. Бойко. – Л.: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – 408 с.

4. Бойко І.Й. Правове регулювання цивільних відносин в Україні (ІХ – ХХ ст.): [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / І.Й. Бойко. – К.: Атіка, 2013. – 348 с.

5. Коваль М.В. ОУН-УПА: між «третім рейхом» і сталінським тоталітаризмом // Український історичний журнал. 1994. № 2-3.

6. Косик В. Україна і Німеччина у другій світовій війні. – Париж, Нью-Йорк, Львів, 1993.

7. Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія: Історичні нариси / НАН України; Інститут історії України / С.В. Кульчицький (відп.ред.). - К.: Наук. думка, 2005. - 495 с.

8. ОУН і УПА в другій світовій війні. Документи і матеріали // Український історичний журнал. 1994. № 4.

9. Патриляк І. Перемога або смерть. Український визвольний рух, 1939-60-ті роки", К., Наш формат, 2012.

10. Реабілітація репресованих: законодавство та судова практика. – Київ, 1997.

11. Рекотов П.В. Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні 1941-1945 рр. (історико-правовий аспект). Автореферат канд. юрид. наук. Харків, 1997.

12. Сергійчук В. ОУН-УПА в роки війни. Нові документи і матеріали. – Київ, 1996.

13. Тищик Б. Становлення української державності на західноукраїнських землях напередодні і в роки Другої світової війни (1937-1945 рр.). – Львів, 2006.

14. Українська Головна Визвольна Рада. Упорядники П. Й. Потічний, М. Посівнич, Торонто – Львів, Видавництво “Літопис УПА” 2009 <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/12928/file.pdf>

15. Українська Головна Визвольна Рада / Документи. Нью-Йорк – Київ – Львів, 1994. // Літопис УПА у 8 т. УГВР. Т. 1. (1944-1945). – Львів, 1992.

16. Українська Повстанська Армія. Історія нескорених / Відп. ред., упоряд. В. В'ятрович; Авт. кол.: Р. Грицьків, І. Дерев'яний, Р. Забілий, А. Сова, П. Содоль. Центр досліджень визвольного руху; Український інститут національної пам'яті. – Львів: Центр досліджень визвольного руху, 2007. – 352 с.

17. Якимович Б. Збройні сили України: Нарис історії. – Львів, 1996.

18. Armstrong, J. A. [1955]1963. Ukrainian Nationalism, 1939–1945. New York: Columbia University Press.

Методичні рекомендації

Розглядаючи дану тему необхідно проаналізувати передумови захоплення території України окупантами та її розчленування. Особливу увагу необхідно присвятити процесу становлення української державності на західноукраїнських землях в роки Другої світової війни, а також, ролі ОУН-УПА у цьому процесі.

Основні поняття та терміни

Українські національно-патріотичні організації (УВО, ОУН і ін.). Русинсько-українська народна рада. Автономія Карпатської України. Карпатська Україна. Конституція 1939 р. «Акт відновлення Української Держави» (30 червня 1941 р.). Українська повстанська армія. Українська Головна Визвольна Рада.

ТЕМА 12

ПРОГОЛОШЕННЯ ТА РОЗБУДОВА НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ (2 год)

1. Причини розпаду Союзу РСР та відродження незалежної соборної Української держави. Революція на граніті. Прийняття «Декларації про державний суверенітет України» 16 липня 1990 р., її зміст і значення.

2. Прийняття, зміст та історичне значення «Акту проголошення незалежності України» (24 серпня 1991 р.). Проведення всенародного референдуму в грудні 1991.

3. Розробка та прийняття Конституції України 1996 р., її характеристика.

4. Джерела та характерні риси права незалежної Української держави, основні тенденції розвитку.

5. «Помаранчева революція» 2004 р. та «Революція Гідності» (листопад 2013 р. – лютий 2014 р.): причини і наслідки.

6. Початок війни росії проти України (2014 р.), Анексія Криму росією (2014 р.) та повномасштабне російське вторгнення в Україну (з 24. 02. 2022 р.).

Рекомендована література:

1. Бойко І.Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (ІХ – ХХ ст.): посіб. для студ. вищ. навч. закл. – Л.: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 904 с.

2. Бойко І.Й. Кримінальні покарання в Україні (ІХ – ХХ ст.): навч. посіб./ І.Й. Бойко. – Л.: ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – 408 с.

3. Бойко І.Й. Правове регулювання цивільних відносин в Україні (ІХ – ХХ ст.): [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / І.Й. Бойко. – К.: Атіка, 2013. – 348 с.

4. Гончаренко В.Д. Тернистий шлях до незалежності // Вісник Академії правових наук України. – 1999. – № 2 (17).

5. Іванченко Р.П. Історія без міфів. Бесіди з історії української державності. – Київ, 1996.

6. Історія української Конституції. Упорядники: А. Слюсаренко, М. Томенко. – Київ, 1997.

7. Муравський О. Молодіжний рух в Україні на зламі 80-х – 90-х років ХХ ст.: політологічний аспект / Олег Муравський // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку : [збірник наукових праць] / Національний університет "Львівська політехніка" [та інші]. – Львів : Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2006. – Випуск 18. – С. 139–144.

8. Кривошеїн В. В. Вплив "Революції Гідності" на політичну та правову культуру українського суспільства // Вісник Національного університету

"Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія : Політологія. - 2016. - № 2. - С. 37-58.

9.Кульчицький С.В. Українська революція 2004 р. – К.: Генеза, 2005. – 368 с.

10.Кульчицький С.В., Алексєєв Ю.М. та ін. Україна на зламі історичних епох (державотворчий процес 1985 – 1999 рр.). Навч. посібник. – К., 2000. – 296 с.

11.Магда Є. Гібридна агресія Росії. Уроки для Європи. - Київ, Каламар, 2017. 268 С.

12.Хрестоматія з історії держави і права України. У 2-х т. / За ред. В .Д. Гончаренка. – Київ, 2003. – Т. 2.

Методичні рекомендації

У процесі підготовки до заняття треба проаналізувати соціально-політичні, економічні відносини у СРСР, які загострилися на початку 90-х років ХХ ст. Варто визначити чинники, які привели до розпаду СРСР і укладення угоди про утворення Співдружності Незалежних Держав. Важливим є встановлення передумов прийняття Декларації про державний суверенітет та визначення його значення. Значну увагу необхідно приділити характеристиці Акту проголошення незалежності України, за яким було утворено українську державу. Особливу увагу варто приділити характеристиці основних положень чинної Конституції України. Проаналізувати передумови та наслідки “Помаранчевої революції” та Революції Гідності.

МОДУЛЬ 2.

1.Характеристика військової і територіальної організації Війська Запорізького.

2.Центральні органи влади Запорізької Січі.

3.Місцеві органи влади Запорізької Січі.

4.Суд і судочинство на Запорізькій Січі.

5.Цивільно-правові відносини у Запорізькій Січі.

6.Види злочинів і система покарань у Запорізькій Січі.

7.Процесуальні відносини у Запорізькій Січі.

8.Етапи формування Української козацької держави та її ознаки.

9.Правовий статус України за українсько-московським договором 1654 р.

10.Вищі органи влади і адміністративно-територіальний поділ Козацько-Гетьманської держави (Гетьманщини).

11. Місцеві органи влади та управління Козацько-Гетьманської держави (Гетьманщини).

12. Українська національна революція XVII ст.: причини, зміст, наслідки.

13. Зборівська та Білоцерківська угоди: зміст, наслідки

14. Переяславська рада 1654 р.: зміст, наслідки.

15. Форма державно-правового зв'язку між Гетьманщиною та Московією.

16. Гадяцький договір 1658 р.: причини, зміст, наслідки.

17. Джерела права Гетьманщини: литовсько-польського періоду.

18. Акти нормативно-правового характеру гетьманської влади.

19. Судові органи Козацько-Гетьманської держави (Гетьманщини).

20. Ліквідація Запорізької Січі царською Росією. Створення Задунайської Січі.

21. Поступове обмеження та ліквідація царизмом автономного устрою України – Гетьманщини.

22. Причини укладення, джерела і структура Кодексу 1743 р., його основоположні ідеї.

23. Кодифікації українського права: Зібрання малоросійських прав 1807 р.

24. Пакти і Конституція прав і вільностей Війська Запорізького 1710 р., їх зміст і значення.

25. Суд і розправа в правах малоросійських 1750-1758 років, основні положення і оцінка.

26. Екстракт малоросійських прав 1767 р. і його переробка 1786 р..

27. Судова реформа в Україні 1760-1763 років: причини і наслідки.

28. Характеристика цивільного права Козацько-Гетьманської держави (Гетьманщини).

29. Речове право (право власності, право володіння, права на чужі речі) Козацько-Гетьманської держави (Гетьманщини).

30. Зобов'язальне право (основні види договорів, їх зміст та оформлення) Козацько-Гетьманської держави (Гетьманщини).

31. Сімейно-шлюбне право Козацько-Гетьманської держави (Гетьманщини).

32. Право спадщини Козацько-Гетьманської держави (Гетьманщини).

33. Кримінальне право Козацько-Гетьманської держави (Гетьманщини).

34. Поняття і види злочинів у Козацько-Гетьманській державі (Гетьманщині).

35. Мета і система покарань у Козацько-Гетьманській державі (Гетьманщині).

36. Характер та особливості судового процесу у Козацько-Гетьманській державі (Гетьманщині).

37. Судова система за Статутами 1864 р.: устрій та компетенція судів мирової юстиції

38.Судова система за Статутами 1864 р.: устрій та компетенція судів загальної юстиції. Суд присяжних.

39.Приєднання західноукраїнських земель Австрією та його історико-правова характеристика.

40.Організація управління Галичиною і Буковиною у складі Австрійської імперії до середини ХІХ ст.

41.Органи урядової адміністрації в Галичині і Буковині у складі Австрії та Австро-Угорщині (друга пол. ХІХ ст. – 1918 р).

42.Органи крайового і місцевого самоврядування на західноукраїнських землях у складі Австрії та Австро-Угорщині.

43.Судові органи на західноукраїнських землях у складі Австрії та Австро-Угорщині.

44.Характерні риси цивільного австрійського права на західноукраїнських землях.

45.Характерні риси кримінального австрійського права на західноукраїнських землях.

46.Характерні риси процесуального австрійського права на західноукраїнських землях.

47.Правова оцінка приєднання Українських земель під владу російської імперії.

48.Селянська реформа 1861 р., та її вплив на правосвідомість та правове становище українського селянина.

49.Земська реформа 1864 р. та її вплив на правосвідомість та правове становище українського народу.

50.Міська реформа 1870 р., та її вплив на правосвідомість та правове становище українського міського населення.

51.Судова реформа 1864 р. та її вплив на правосвідомість та здійснення судочинства в Україні.

52.Судова система за Статутами та її вплив на правосвідомість та здійснення судочинства в Україні.

53.Зміни в цивільному і кримінальному судочинстві на українських землях.

54.Реорганізація прокуратури та заснування адвокатури на українських землях.

55.Особливості права на українських землях у складі Австрії та Австро-Угорщини: кодифікація цивільного права. Цивільний кодекс 1811 (Австрійське цивільне уложення);

56.Особливості права на українських землях у складі Австрії та Австро-Угорщини: кодифікація кримінального права.

57.Особливості права на українських землях у складі Австрії та Австро-Угорщини: кодифікація процесуального права.